

«Si bé tenir educació no ho és tot, no tenir-ne és el no-res»*

No és a la Universitat on es lliuren les més decisives batalles contra la barbàrie i el buit, sinó en l'ensenyament secundari.

(d'una carta de George Steiner a
Cécile Ladjali, reproduïda dins llur
Éloge de la transmission, 2003)

Deia Marx, en la seva crítica a la Filosofia del Dret segons Hegel, per assenyalar la diferència entre la societat de l'*ancien régime* i la sobrevinguda després, que el que en aquella s'havia manifestat com a tragèdia, revenia ara en aquesta a tall de comèdia.

Semblantment, per bé que a l'inrevés, podríem intertextualitzar ara nosaltres. I fer-ho amb motiu d'un canvi no tan transcendental, però sí prou més brusc, que el que antany ens havia pervingut en forma de caricatura, ja que el tal canvi ens afeixuga a hores d'ara cada cop més en tant que pesada càrrega (a recordar, per cert, el parentiu etimològic entre tots dos mots, procedents del llatí d'origen cèltic *carricare*: consisteix aquella, segons això, a *carregar* els trets d'allò sobre què es configuri).

Així, en l'àmbit de la transmissió del coneixement que aquí ens interessa —belles lletres, humanitats en general—, n'hauria estat *la caricatura* un dels epònims més ensopegats que mai hagi donat la literatura catalana: es tracta del senyor Esteve de Santiago Rusiñol, que, al capítol VI de l'*Auca*, va dur el seu tendre plançó a un estudi on no ensenyessin «retòriques, ni fleuris, ni modos ni doctrines», on no hi fessin

* Mateu Lluís Vives [a remarcar la intencionalitat del pseudònim], *Tragicomèdia a Secundària. Memòries d'un mestre cremat* (Argentona: Voliana Edicions, 2014), p. 252.

«perdre el temps amb cabòries, ni amb històries del passat», on no omplissin «el cap dels infants amb lletres posades de llarg, sinó amb números posats per alt», de manera que el noi «apregui poc, però que apregui pràctic».

D'un temps ençà, però (més que no sembla), *la càrrega* està que uns tals requeriments són reclamats no pas des del baixdesostrisme endèmic, senyorestevesc, sinó racionalitzats des de dalt per obra dels qui bé podríem qualificar d'«inquisidors investits de xerrameca pedagògica» (Antoni Dalmases, *Caos a les aules. Com s'està desmantellant l'ensenyament públic*, Angle Editorial, 2012: 115) o, si ho preferiu, de «pedagogs-mandarins» (Joan Estruch, *Crec recordar. Memòries*, Fragmenta Editorial, 2019: 111).

Responsables ells, i tants adlàters com els surten, atrets pel discurs de la facilitat (!) i del políticament correcte (!!), de tota mena de despropòsits en exactament això: en el transvasament de sabers del cap de mestres en principi preparats i solvents al d'adolescents —igualment en principi— receptius però sempre immadurs i per formar.

Psicopedagogs (una manera com una altra de dir-ne) i corifeus varis ignorants a gratient o a la insabuda que, abans de pretendre saber *com* cal ensenyar, importa sobretot tenir *què* a ensenyar (Ricardo Moreno Castillo, *Panfleto antipedagógico*, El Lector Universal, 2006: 27-29).

Mancats però com estan ben sovint d'aquest *què*, no s'hi val llavors, segons ells, que un professor marqui en vermell els errors d'un examen o que en suspengui un de pèssim amb un 0 (Dalmases, *op. cit.*, p. 101, 166), perquè això afectaria l'autoestima del tendre infant (!).

Incapaços també de fer comprendre, i evidentment de comprendre ells mateixos, que a l'estudiant amb vocació de literat avantguardista, posem per cas, li anirà molt bé d'haver-se familiaritzat abans amb la poesia de Garcilaso o de Jorge Manrique (Moreno Castillo, *op. cit.*, p. 105). O, en un exemple nostrat, i segons advertia Foix en «Algunes consideracions sobre la literatura d'avantguarda» (1925), que difícilment escriurà poesia d'avantguarda qui abans no s'hagi exercitat a compondre sonets i, encara abans d'aquests, a redactar cartes-postals.

Paladins entusiastes d'un *com* que, sovint desproveït de cap *què*, poden aspirar de vegades, amb hiperbòlica presumpció, que els pupils que tenen encomanats facin suposats treballs de recerca amb bibliografia, sense haver-los ensinistrat prèviament a resumir intel·ligiblement el capítol d'un llibre (Moreno Castillo, *op. cit.*, p. 84). O que, per l'extrem contrari, poden rabejar-se en les suposades gràcies derivades d'una «pedagogia del gomet i la plastilina» (Dalmases, *op. cit.*, p. 104).

Abans tanmateix que en el conjunt global de la societat, on primerament solen repercutir les conseqüències d'aquest psicopedagogisme nefast és en la Universitat. Abocada ja de fa temps a un procés de «creixent infantilització» (Estruch, *op. cit.*, p. 112). De caiguda en picat del nivell i, doncs, de l'exigència que hi va aparellada.

El fenomen, cert, és comú arreu de l'anomenat primer món (en foren alguns tocs d'alarma: A. Bullock, *The Humanist Tradition in the West*, 1985; Eric D. Hirsch, *Cultural Literacy*, 1987; Allan Bloom, *The Closing of the American Mind*, 1987). Un món on «lo que importa es la tecnología, no la conciencia crítica [...] la competencia tecnológica, no el talante intelectual» (Carlos García Gual, *Sobre el descrédito de la literatura y otros avisos humanistas*, Ediciones Península, 1999, p. 63) o, per expressar-ho des d'una immediatesa més pròxima, un món on «sovint la informàtica és la salvació dels ignorants i els mandrosos» (Dalmases, *op. cit.*, p. 158).

Però, com d'habitud també, revesteix el susdit fenomen, en el context especial d'aquest país, unes característiques que el fan prou més letal. Perquè, ¿com avenir-se al deixament de tot rigor intel·lectual en disciplines destinades a garantir, si més no, la resistència contra la substitució lingüística (fa angúnia, en aquest sentit, el testimoni de Mateu Lluís Vives, *op. cit.*, p. 78-82, a propòsit del que està passant al País Valencià)? I ¿com resignar-se que l'escolarització, començant és clar per la de la literatura, esdevingui cada cop més, segons denuncia Steiner en el seu *éloge de la difficulté* contingut dins el seu *éloge de la transmission* ja citat, una mena d'«amnèsia planificada»?

Cal sí, llavors, enmig d'un filisteisme *neocon* tan recurrent com més i més generalitzat, continuar fent apologies de la literatura, de les humanitats, del pensament no sotmès als imperatius de la necessitat immediata.

Apologies com ara, per citar-ne només dues de relativament recents, la de Martha C. Nussbaum *Not for Profit: Why Democracy needs the Humanities* (2010) i la de Nuccio Ordine *L'utilità dell'inutile* (2013) (traduïdes totes dues al català, per Arcàdia i per Quaderns Crema, respectivament).

A diferència d'aquestes, però, reductivament orientades, com tradicionalment tan-tes altres, a ponderar la dimensió malgrat tot pràctica, utilitària com qui diu, de la cultura humanística, hi ha però també la possibilitat de fer-ne la deguda valoració en clau justament opòsita, és a dir, emfasitzant-ne la solta i la volta en funció tot just de la seva gratuïtat, de la seva capacitat de suscitar un gaudi desinteressat.

El gaudi propi, per tornar-ho a centrar en les belles lletres i en llur ensenyament, de tota imatge literària que, com a tal, és o hauria de ser preferible a tota imatge icònica, atès com, per comparació, aquesta pot acabar anestesiant la creativitat individual de la imaginació, segons apuntava Gilbert Durand a *L'imaginaire* (1994), citant Gaston Bachelard.

El mateix autor, aquest, que, a *La psychanalyse du feu* (1949), va deixar ja més que demostrat com «la conquête du superflu donne une excitation spirituelle plus grande que la conquête du nécessaire. L'homme est une création du désir, non pas une création du besoin».

Doncs sí. I si encara havia de ser possible rescatar la docència de la literatura i matèries afins de l'assignaturització esclerotitzant en què la reclouen mestretites desmotivats o salvapàtries imbuïts de messianisme, això hauria de reeixir a còpia de

presentar-la com una de tantes superfluïtats lúdiques de què viuen, i sovint per què viuen, els humans.

Tot subratllant llavors com, entre tantes altres possibles superfluïtats (la dèria futbolística, el col·leccionisme de ves a saber què, la flaca per una sèrie televisiva, la gimnàstica rítmica, etc.), és la brindada per la literatura de molt força més gratificant, previ l'esforç indispensable per entrar-hi, que tantes d'altres com són tingudes per absolutament convenients i mai no qüestionades.

I, ja posats a apostar per la superfluïtat de la literatura, fer-ho tot tenint sempre present que si no es comença per gestionar bé la pròpia, de superfluïtat, sempre s'acaba sucumbint a la d'altri.